

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
„BRONZE- UND FRÜHEISENZEITLICHEN BURGENBAU IN MITTELEUROPA”,
DREZNO 19-23 KWIETNIA 1982 R.

Staraniem Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften w Berlinie (NRD) oraz Archeologického Ústavu SAV w Nitrze (Słowacja), przy współudziale Landesmuseum für Vorgeschichte w Dreźnie, w dniach od 19 do 23 kwietnia 1982 r. odbyła się w tym ostatnim mieście konferencja robocza, poświęcona problematyce grodów z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza z terenów środkowo- i południowoeuropejskich. Prócz licznej grupy badaczy z NRD, w tym niemal wszystkich zajmujących się powyższym zagadnieniem bezpośrednio lub na marginesie badań osadniczych tego okresu, zgromadziła ona licznych gości zagranicznych: z Berlina Zachodniego, Bułgarii, Czechosłowacji, Polski, RFN, Rumunii oraz Węgier. W skład delegacji naszego kraju, pod przewodnictwem prof. dr. W. Hensla, weszli pracownicy IHKM PAN — prof. dr B. Gediga oraz doc. dr Z. Bukowski; udział w obradach brał ponadto prof. dr M. Gedl z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Konferencja poświęcona była problematyce obiektów obronnych (w tym zwłaszcza grodów), datowanych od wczesnych faz epoki brązu po okres wczesno-lateński, ich chronologii (ze wskazaniem jedno- lub wielowarstwowości tych obiektów), pochodzeniu (z uwypukleniem roli interregionalnych prądów kulturotwórczych, założeniom architektonicznym i urbanistycznym; a także kwestiom kulturowo-histerycznym i społeczno-gospodarczym, związanym tak z tego typu osiedlami, jak i ich kontekstem występowania w ramach wyróżniających się zespołów osadniczych w skali makro- i mezoregionalnej (z uwzględnieniem nurtów rozwojowych w skali europejskiej).

Tym ostatnim kwestiom poświęcony był referat wprowadzający w problematykę konferencji, przygotowany wspólnie przez V. Furmanka i F. Horsta, pt. „Die sozialökonomische Entwicklung bei den bronze- und früheisenzeitlichen Stämmen in Mitteleuropa”. Autorzy poświęcili w nim wiele miejsca ogólnej charakterystyce założeń obronnych od wczesnych faz epoki brązu (BA-BB) do końca HaB, zwłaszcza w kontekście ówczesnych powiązań interkulturowych i handlowych. Zwrócili uwagę, iż zwłaszcza te ostatnie odgrywały istotną rolę kulturotwórczą w rozwoju gospodarczym, wpływając na intensyfikację wykorzystywania ważniejszych surowców naturalnych (miedź, bursztyn itp.) oraz ich dystrybucję na rozległych obszarach. Podkreślili też, iż dla środkowej Europy za pierwszą kulturę epoki brązu o określonym już dla tej epoki obliczu uznać należy kulturę unietycką z jej wysoko rozwiniętą metalurgią miedzi, a także zaznaczającym się zróżnicowaniem w strukturze społecznej (m.in. kurhany tzw. arystokracji, np. typu Łęki Małe).

Szczególnie wiele miejsca poświęcono w wystąpieniach ogólnej problematyce i wynikom badań osiedli z umocnieniami obronnymi na terenie Słowacji (L. Olexa, J. Rakovská, A. Točík, J. Vladár) z wczesnej epoki brązu, reprezentowanych zwłaszcza przez obiekty typu Spišský Štvrtok, związane z kulturami Mad'arovce, Oto-

mani i typem Věteřov. Są one zresztą ważnych elementem dla poznania pochodzenia i charakteru podobnych obiektów z terenu ziem polskich, które były przedmiotem wystąpienia M. Gedla, obejmującego m.in. również najnowsze wyniki prac wykopaliskowych tego badacza na terenie Śląska Górnego i Opolskiego.

Założeniom obronnym z pozostałych regionów Kotliny Karpackiej i południowej Europy poświęcone były referaty H. Todorovej (badania w Durankulak nad M. Czarnym na pograniczu Bułgarii i Rumunii), T. Badera i T. Soroceanu (obiekty z Siedmiogrodu), T. Kovácsa i J. Stanczik (osiedla warowne z terenu Węgier), a także B. Hänsla (wyniki badań obiektów z Grecji i płd. Jugosławii) oraz R. Vasiča (dla północnej Jugosławii).

Prezentujący wyniki tych badań podkreślali, że omawiane przez nich obiekty odznaczają się z reguły układem wielowarstwowym; w niektórych przypadkach mają one wyraźny charakter telli, zezwalając na szczegółowe poznanie stratygrafii kulturowo-osadniczej, a tym samym i charakteru samego osadnictwa (ciągłość lub dyskontynuacja). Przy tej okazji zwrócono uwagę na błędną rekonstrukcję rozplanowania znanego powszechnie (i już klasycznego przykładu w literaturze) wczesnobrązowego osiedla Barca w Koszycach. Omówił to A. Točlk, podkreślając, że dotychczasowa rekonstrukcja oparta była faktycznie na wykorzystaniu rozplanowania dwu, a nie jednej z wyróżniających się faz istnienia tego obiektu.

Kwestii obiektów obronnych ze schyłku epoki brązu (tj. z HaB wg schematu naddunajskiego) oraz rozwiniętych faz okresu halszackiego powyżej strefy poświęcone były wystąpieniu G. Bandiego i T. Kemenczei dla Węgier, uwagi R. Vasiča na marginesie poprzednio prezentowanego przez niego wystąpienia, a dotyczące Słowenii i Chorwacji, V. Furmánka i P. Romsauera odnoszące się do Słowacji oraz J. Nekvasila i E. Plesla, prezentujące obiekty tego typu na Morawach oraz w Czechach. Zwłaszcza ta ostatnia grupa referatów posiada szczególne znaczenie w pogłębieniu znajomości ogólnej problematyki osiedli obronnych kultury łużyckiej na naszych ziemiach (geneza, datowanie); na omawianej konferencji była ona niestety tylko fragmentarycznie prezentowana, niewspółmiernie do uzyskanych dotąd przez polskich badaczy liczących się na międzynarodowym forum archeologicznym wyników prac wykopaliskowych w obrębie licznych grodów tego typu, zwłaszcza na Kujawach, w Wielkopolsce, w Ziemi Lubuskiej oraz na Śląsku. Charakterystyce ich na obszarze dolnośląskim w kontekście ogólnego rozwoju kulturowo-osadniczego poświęcony był referat B. Gedigi. Natomiast Z. Bukowski szczegółowo omówił dotychczasowe wyniki badań osady otwartej w Grzybianach koło Legnicy, w kontekście jej położenia w obrębie tamtejszego skupiska osadniczego między dwoma sąsiadującymi grodami (Kunice i Mierczyce) oraz w świetle oddziaływań południowych. Z przyczyn organizacyjnych, niezależnych jednak od strony polskiej, nie było możliwe zaprezentowanie przez innych badaczy naszego kraju wyników prac wykopaliskowych (a także nad osadnictwem w skali makroregionalnej) w obrębie grodów kultury łużyckiej typu Biskupin ze wsch. Wielkopolski oraz z Kujaw w kontekście rozwoju wyróżniających się tam skupisk osadniczych. W tym ostatnim przypadku zajmujący się wspomnianą problematyką A. Niesiołowska-Wędzka i J. Ostoja-Zagórski (ale również i inni przedstawiciele naszego środowiska naukowego) mogli wnieść istotne, nowe spojrzenie na zagadnienie osiedli obronnych kultury łużyckiej, ich genezę i proces wykształcania się w poszczególnych regionach Polski oraz ich istnienia w HaC-D. Myślę, że jest to jeden z mankamentów programu wspomnianej konferencji; zabrakło na nim niestety możliwości prezentacji całokształtu problematyki grodów kultury łużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły.

Kolejna grupa referatów dotyczyła obiektów obronnych z późnej epoki brązu i okresu halszackiego z terenu NRD. Wymienić tu należy referaty W. Coblenza

(o grodach w Saksonii i Górnych Łużycach), K. Simona (Turyngia). D.-W. Bucka i F. Horsta (poświęcone grodom „łużyckim” z północnej i środkowej strefy NRD) oraz B. Schmidta (rejon gór Harcu). Z ogólną charakterystyką tego typu osiedli z południowych regionów RFN zapoznał A. Jockenhövel. Zaprezentowano też wyniki badań w obrębie kilku obiektów, jak np. prowadzonych przez S. Griesę w Lossow (NRD) czy w Mörsnheim (Frankonia, RFN) przez H. i M. Menke.

Obrady zakończył referat K. Goldmanna, poświęcony próbie rekonstrukcji ówczesnych wodnych szlaków komunikacyjnych w międzyrzeczu Łaby i Wisły, m.in. w kontekście miejsca i roli późnobrazowych oraz halsztackich grodów. Z uwagi na założenia metodyczne i podstawę materiałową oraz wysuwane wnioski, wywołał on poważne uwagi krytyczne.

W ramach powyższej konferencji zorganizowano też dwie wycieczki (prowadzone przez prof. dr. W. Coblenza), mające na celu zapoznanie w terenie z pozostałościami grodów kultury łużyckiej. Pierwsza objęła obiekty w rejonie Miśni (zwłaszcza sąsiadujące z sobą w Löbsal i Goldkuppe-Heinrichsburg oraz Görisch i Sußlitz), położone bezpośrednio na skalistym brzegu Łaby w obrębie tzw. Rauhe Furt. W ramach drugiej wycieczki zapoznano się z osiedlami na terenie Górnych Łużyc w Budziszynie, w Schafberg koło Löbau oraz w Ostro koło Zittau. Poznanie tych grodów z autopsji jest o tyle ważne, iż w trakcie pierwszej wycieczki zaprezentowano osiedla nizinne, odznaczające się rozległą powierzchnią użytkową; natomiast druga grupa tych obiektów obejmowała osiedla, położone w strefie podgórskiej, w tym wręcz na naturalnych skalnych wyniesieniach, jak np. Ostro koło Zittau.

Konferencja w Dreźnie umożliwiła poznanie stanu badań i ogólnych aspektów, związanych z problematyką osiedli warownych lub innych obiektów osadniczych z elementami obronnymi na terenie Europy Południowej (Bałkany, Kotlina Karpacka) oraz Środkowej, o których bardziej szczegółowe informacje, z uwagi na zbyt wielkie rozproszenie w literaturze (a często niestety i barierę językową), są niedostępne lub mało znane.

Oprócz omówienia szczegółowej lokalizacji omawianego typu obiektów osadniczych na nizinach oraz w strefie wyżynnej i podgórskiej (wielokrotnie rzutujszącej na naturalny charakter obronny poszczególnych miejsc), wiele uwagi poświęcono konstrukcji umocnień obronnych, w mniejszym natomiast stopniu, z uwagi na stan rozpoznania, wewnętrznemu rozplanowaniu zabudowy i innych towarzyszących elementów. W kilku wystąpieniach zaznaczyło się dążenie do powiązania tych grodów z innymi składnikami osadniczymi (np. skarbami), rozpatrywania ich na tle zaplecza gospodarczego (uprawa ziemi, eksploatacja bogactw naturalnych) oraz wyróżniających się skupisk osadniczych. Np. na terenie Słowacji stwierdzono rozwój osadnictwa w BA-BB, któremu prócz osiedli obronnych towarzyszyły liczne osady ctywte, cmentarzyska i skarby, natomiast w BC-pocz. BD zaznaczył się tam regres, w którym to okresie omawianego typu osiedla niemal zanikły, a osadnictwo uległo wyraźnemu zmniejszeniu. Zwracano też uwagę na lokalizację osiedli obronnych w miejscach wyraźnie kontrolujących przejścia szlakami wodnymi, jak np. badane aktualnie w dolinie Orawy w pld. Jugosławii czy zespół grodów w rejonie Miśni koło „Rauhe Furt”.

Uzyskano więc stosunkowo zwarty, a zarazem obszerny tematycznie zespół pracowań, których wykorzystanie w toku dalszych badań zezwoli na wyjaśnienie wielu aspektów procesu pochodzenia i rozwoju tego typu obiektów na obszarze od Grecji po Morze Bałtyckie, w kontekście wyraźnie zaznaczających się po tej linii powiązań kulturowych i osadniczych między szeroko pojętymi Południem i Północą w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza.

Oceniając całokształt konferencji, nie sposób nie zwrócić uwagi na jeszcze

jeden negatywny moment. Powtórzyła się na niej zasada, że program winien być tak przygotowany, by umożliwić po grupie referatów lub też poszczególnych wystąpieniach swobodną dyskusję. Tego ostatniego, tak ważnego forum wymiany poglądów, jej uczestnicy byli niestety pozbawieni niemal zupełnie. Jest to więc kłejna przestroga dla organizatorów przyszłych spotkań tego typu. Konferencja ta wykazała natomiast konieczność ujęcia omawianej problematyki w ramy stałych, systematycznych spotkań międzynarodowych, może w formie powołania międzynarodowej komisji przy Unii Nauk Pra- i Protohistorycznych; jest to zbyt obszerne i ważne zagadnienie, by stało się przedmiotem sporadycznych tylko spotkań.

Całość materiałów z konferencji w Dreźnie ma się ukazać w odrębnym wydawnictwie, przygotowywanym przez Zentralinstitut w Berlinie, na którą to publikację należy oczekiwać niecierpliwie i z dużym zainteresowaniem.

Zbigniew Bukowski

MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM
NA TEMAT ZWIĄZKÓW POLSKICY I POLONIJEN
WIEDZĄCIE SYMPOZYUM HISTORYCZNYCH
W DREZDNIU (SZKOLA SCHUBARTHSCHE) (WĘGI),
W MAJU I CZERWCU 1962 R.

Wzrost zainteresowania badawcami i studentami tego kierunku w podległościach naukowych, akademickim kierownictwie Uniwersytetu w Szubartshofie do zorganizowania pierwszej wielonarodowej konferencji międzynarodowej poświęconej tej problematyce. Organizacja ta nie była łatwą przedsięwzięciem. Wymuszone zostało wybranie na Węgry głównego zespołu organizacyjnego w drugiej połowie XV w. do spotkania kierownictwa całego Instytutu Uniwersytetu w Szubartshofie, na którego czułości powodził kierownictwo Szubartshofu. Następnie, w roku I, jako siedziba wybrano na drezno Uniwersytet, który prowadził szerokie kontakty naukowe z krajami zachodnimi i w IV w. został jedyną z siedzibami uniwersyteckimi. Obecnie kierownictwo uniwersyteckie w drezno przeniosło się do Uniwersytetu w Lipsku, który jest w rozwoju naukowym tylko do czasu ostatnich. Zakres działalności uniwersyteckiej, jak też zainteresowania badawczego, jest prowadzona nie tylko w dziale naukowym uniwersyteckim, lecz także w jego ośrodkach, prowadzących ważne badania tego rodzaju w dziedzinach kontaktów społecznych w aspektach naukowych. To właśnie wpłynęło na wyprzedzenie się konferencji, której udział wzięli badawcy i kierownicy związków oraz kontakty naukowe uniwersyteckie uniwersyteckich w Dreznie, w tym celu, do czasu ostatniego zjazdu.

Obecnie kierownictwo uniwersyteckie w drezno w ramach uniwersyteckiego kierownictwa naukowego uniwersyteckiego, który obejmie ogólnie — władze uniwersyteckie. W tym celu z uniwersyteckiego zespołu do badań archeologicznych — odbyły się z zainteresowaniem i wyprzedzeniem do dyskusji uniwersyteckiej na cały czas uniwersyteckiego. Kierownictwo uniwersyteckie w drezno i kierownictwo uniwersyteckie uniwersyteckiej uniwersyteckiej, reprezentowali uniwersyteckiego uniwersyteckiego, w tym tryb uniwersyteckiego uniwersyteckiego, Polska i Węgry oraz inny uniwersyteckiego (Francia, RFN, Włochy i USA). Kierownictwo uniwersyteckiego uniwersyteckiego delegacja uniwersyteckiego, Polska, uniwersyteckiego uniwersyteckiego, reprezentowali także prof. dr J. Krawczyński, Uniwersytet w Katowicach, Uniwersytet w Krakowie, Uniwersytet w Warszawie, Uniwersytet w Wrocławiu, Uniwersytet w Łodzi, Uniwersytet w Poznaniu, Uniwersytet w Toruniu, Uniwersytet w Warszawie, Uniwersytet w Szczecinie, Uniwersytet w Zielonej Górze, Uniwersytet w Lublinie, Uniwersytet w Białymostku, Uniwersytet w Olsztynie, Uniwersytet w Suwałkach, Uniwersytet w Białymostku, Uniwersytet w Suwałkach, Uniwersytet w Olsztynie, Uniwersytet w Suwałkach.